

2061

۱۰۰۰

۱

۱۰۴

برسن تا

بسم الله الرحمن الرحيم

www.ketab.ir

« بررسی سیر تاریخی جایگاه زن در اسلام و یونان باستان »

مؤلفان (به ترتیب حروف الفبا):

ایمان ایمانی فر (دانشجوی دکترای علوم سیاسی)

محدثه فردی (کارشناس ارشد علوم سیاسی)

سرشناسه	ایمانی فر، ایمان-۱۳۶۴
عنوان و نام پدید آور	تورسی سیر تاریخی جایگاه زن در اسلام و یونان باستان / مؤلفان ایمان ایمانی فر، محدثه فردی.
مشخصات نشر	تقم: طلیمه سبز۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۱۰۲: ص- ۱۴/۵ • ۲۱/۵ س م.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۶۷۹-۹۱-۳ ریا۳۲۵۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	طبقا
دسته بندی	کتابنامه
موضوع	زنان در اسلام - تاریخ
موضوع	زنان - تاریخ
موضوع	زنان - یونان - تاریخ
شناسه داده	فردی، محدثه- ۱۳۶۸
رده بندی نشر	۱۲ پ ۱۹ الف / ۱۷۲ / BP۲۲۰
رده بندی دیویی	۴۸۳ / ۹۷
شماره کتابخانه ملی	۵۶۵۶۷۹

«تورسی سیر تاریخی جایگاه زن در اسلام و یونان باستان»

• ناشر	انتشارات طلیمه سبز
• مؤلفان (به ترتیب حروف الفبا)	ایمان ایمانی فر، محدثه فردی
• نوبت چاپ	اول
• سال چاپ	۱۳۹۸
• قیمت	۹۰۰۰۰ ریال
• تیراژ	۱۰۰۰۰ جلد
• ویراستار	زهره ایمانی فر (daneshr۸۲۵@gmail.com)
• صفحه آرا	زهره ایمانی فر
• طراح جلد	ابراهیم شیشه گر
• ناظر علمی	سجاد محب زاده نوپندگانی

(با مشاوره مؤسسه ی اندیشه و دانش آرکا)

Sahab۹۰۰۰۲۶۰۳۵@gmail.com

«سپاس از آموزگاران که حیات مؤثر

و انسانی به دین را معنا کرده و با تقدیر

از امامان «حسن دکترا سعید صادقی»

و تقدیم به آنانی که به اندیشه ها را

آموختند...

و رفتند تا بمانیم و بخوانیم و بمانیم...

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۱
اهداف پژوهش.....	۱۴
پیشینه پژوهش.....	۱۵
نقصر پیش از ظهور اسلام.....	۱۷
جایگاه زن بعد از ظهور اسلام.....	۲۸
جایگاه حقوقی.....	۳۰
احکام بردگان در قرآن.....	۳۴
تفاوت زن و مرد از نگاه اندیشمندان.....	۴۲
جایگاه حقوقی حق مالکیت زن در اسلام.....	۴۹
مهریه.....	۵۱
نفقه.....	۵۲
جایگاه سیاسی زن در اسلام.....	۵۵
مشارکت سیاسی و اجتماعی.....	۵۷
آزادی.....	۶۳
آزادی رأی.....	۶۵
حقوق سیاسی.....	۶۷
زن در یونان باستان.....	۶۹
ارث.....	۷۱
جهیزیه.....	۷۴
جایگاه سیاسی.....	۷۵

جایگاه اجتماعی..... ۷۷

اشتغال..... ۷۷

افلاطون. خلق نظری آرمانشهر افلاطون..... ۸۰

ارسطو. زن از نگاه شاگرد افلاطون..... ۹۰

نتیجه..... ۹۵

منابع..... ۹۹

www.ketab.ir

پیشگفتار

هر گفتمانی برای اینکه از تحلیل و بنیان محکمی برخوردار باشد، باید مبانی، اصول و سیر تطور خود را به صورت دقیق و منظم بررسی کرده تا ریشه مبانی گفتمان ها را یافته و با شیوه های منظم و صحیح بتوانند ذهن مخاطبان خود را متوجه سیر تحول و تطور آن نماید. با توجه به اهمیت جایگاه زن در دو گفتمان اسلام و غرب، بر آن شدیم تا به بررسی جایگاه زن در عقبه دو گفتمان اسلام و غرب بپردازیم؛ چرا که جایگاه زنان در جوامع مختلف تاریخی به واسطه ی قرار گرفتن در شبکه های گوناگون گفتمانی، شئون متفاوتی را پشت سر گذاشته است؛ لذا مسائل مختلف زنان، مورد توجه ویژه دانشمندان علوم انسانی و اجتماعی از حیات اجتماعی، سیاسی، حقوقی و اقتصادی زنان قرار گرفته است. بنابراین در این نوشتار به بررسی مقایسه تطبیقی جایگاه اجتماعی، حقوقی، سیاسی و اقتصادی زنان یونان باستان، با زنان دوران صدر اسلام بر مبنای فکری پیامبر اسلام و اندیشه های افلاطون و ارسطو پرداختیم، تا مبانی معرفت شناسی این دو گفتمان را به بحث بنشینیم. این پژوهش بر مبنای روش توصیفی تحلیلی به بررسی جایگاه زن در دو تمدن به عنوان عقبه کشورهای غربی و اسلامی با استفاده از روش اسنادی کتابخانه ای پرداخته شده است.

نویسندگان باتوجه به سیرمطالعاتی، در دوگفتمان و بااستفاده از بخشی از مطالب پایان نامه ی کارشناسی ارشد خود، در صدد شدند تا توجه مخاطبان خود را به مبنای تاریخی جایگاه زن در دو گفتمان جلب کرده و ریشه ی مناقشات امروز پیرامون جایگاه زن را متوجه ی عقبه این دو گفتمان نمایند. بنابراین از همه ی اساتید و چهره های فرهیخته ای که در این نوشتار ما را یاری رسانیده اند صمیمانه سپاسگزاری کرده و از خداوند برایشان توفیقات روز افزون را خواستاریم؛ از طرفی نویسندگان علاوه بر قدردانی از اساتید و چهره های فرهیخته ی دانشگاهی، مراتب قدردانی خود را از پدر و مادر عزیز، همسر و فرزندی که در این مسیر سختی های زیادی را متحمل شدند، تقدیم میدارند؛ و از صمیم قلب آرزو می کنند که همچنان با همان قدرت، یاری گر آن ها باشند.

مقدمه

جایگاه زنان در جوامع مختلف بشری از ویژگی‌ها و مسائل قابل تأملی برخوردار بوده است. زنان در ادوار مختلف تاریخی، به واسطه قرار گرفتن در شبکه‌های گوناگون گفتمان، شئون گوناگونی را پشت سر گذاشته‌اند؛ اما می‌توان ادعا کرد به واسطه غلبه رویکرد مردسالار در ساخت گفتمان‌های تجربه شده بشین، زنان از جایگاهی منفعل برخوردارند. انباشت این تجارب و خودآگاهی زنان از این پیشینه و ایمان به قدرت و ظرفیت‌های فردی و جمعی در ساخت حیات مدنی، موجبات شرایطی جدیدی از حیات اجتماعی بانوان را رقم زده است. این مسائل موجبات توجه ویژه اندیشمندان علوم انسانی و اجتماعی به این بخش از حیات اجتماعی که نیمی از اجتماع بشری را شکل می‌دهد، فراهم گردانیده است. آنچه در این نوشتار در مقام تبیین آن برآمده ایم، بررسی مقایسه‌ای جایگاه مدنی، حقوقی و سیاسی زنان در آتن قبل از میلاد و دوران صدر اسلام قرن است.

یونان باستان از تمدن‌های بزرگ بشریت است که دوران طلایی تمدن را تجربه کرده است. برای تأیید این مدعا می‌توان به نظر اندیشمندان این حوزه تکیه کرد؛ شروع نقطه اوج تمدن یونان و روم باستان را حرکت آتن به سوی دموکراسی باید دانست. «آتن، گذار به دموکراسی کامل را از سال ۵۰۸ پیش از میلاد، دوران فرمانروای روشن اندیشی به نام کلیستنس آغاز کرد. او بر اهمیت مجلس که هر ده روز مجلس جلسه داشت می‌افزود. هر مرد آزادی، حق داشت در مجلس سخن بگوید و رأی دهد. کلیستنس همچنین شورا را تأسیس کرد که گروهی مرکب از پانصد شهروند بود که سالی یک بار به قید قرعه انتخاب می‌شدند تا قوانین و سیاست‌های جدید را تدوین کنند. این پیشنهادها سپس به مجلس ارائه می‌شد تا مورد

بحث قرار گیرد و به رأی گذاشته شود. سه سرپرست و ده فرمانده نظامی، سالی یکبار از سوی مجلس انتخاب می شدند تا امور حکومت و فرماندهی سپاه را بر عهده گیرند. آتن، گام جسورانه ای برداشته بود؛ مفاهیم آزادی و خودگردانی را به آزمایش می گذاشت که پیش تر در هیچ کجای دنیا صورت نگرفته بود. آتنی ها در لوای نظام دموکراتیک خود چنان توان و اعتماد به نفسی از خود نشان دادند که به زودی آن ها را وارد دوره شکوفایی اقتصادی و فرهنگی کرد (ناردو، ۱۳۸۳: ۴۴). با توجه به این که آتن به عنوان پایتخت یونان در عهد باستان، این عصر طلایی را تجربه کرده است؛ آیا جایگاه زنان نیز در این عصر همان قدر طلایی بوده است؟ تطبیق جایگاه حقوقی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زن در تمدنی که مبنای امروز جامعه ی غربی بوده با تمدن اسلامی که متأخر از آن اما به عنوان تمدنی بزرگ بر مبنای ایدئولوژی، مبنای امروز جوامع اسلامی قرار گرفته است می تواند تعریف درستی از جایگاه مطلوب جهان امروز بیان کند.

اندیشمندان بزرگ اسلامی از جمله مرتضی مطهری با اشاره به جایگاه زنان از نگاه اسلام به مقام انسانی زن از نظر قرآن، کتابی که مبنای قانون گذاری اسلامی قرار دارد، پرداخته است. به نظر او اسلام در مورد حقوق خانوادگی زن و مرد فلسفه خاصی دارد که با آنچه در چهارده قرن پیش می گذشته و با آنچه در جهان امروز می گذرد مغایرت دارد. اسلام برای زن و مرد در همه موارد یک نوع حقوق و یک نوع وظیفه و یک نوع محاربات قائل شده است؛ پاره ای را برای مرد و پاره ای را برای زن مناسب تر دانسته است؛ بنابراین چنین مسائلی پرداختن به این گفتمان های تاریخی را جهت ارائه تفسیری از آنچه رخ داده و شرایط خاصی که شکل گیری آن شبکه معانی را در قالب این گفتمان ها توجیه نموده، فراهم می نماید.

صحبت از جایگاه حقوقی، سیاسی و اجتماعی زنان در عصر حاضر چنان شایع شده است که برای بررسی حوزه ها و عناوین مختلف آن نیازمند بررسی ریشه ها و منبع آغازین آن هستیم. از آنجا که یونان باستان مبنای تمدن غرب و قرائت قوانین اسلامی، مبنای جوامع مسلمانان است؛ در این رساله بر آن شدیم تا با تحلیل توصیفی به بررسی و تطبیق این دو تمدن بزرگ تاریخ بشریت، تعریفی نسبی از قرائت غرب و جوامع اسلامی در خصوص جایگاه زنان را بیان کنیم.

اهمیت این پژوهش از این نظر است که با در نظر گرفتن این مطلب که تمدن اسلامی و تفکر غربی مبنای جایگاه امروز زنان قرار گرفته است، معرفت جایگاه حقوقی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به صورت گفتمانی می تواند تأثیر قابل توجهی بر تفکر عمومی امروز جهان نسبت به جایگاه زنان داشته باشد.

اهداف پژوهش

این رساله در تلاش است که جایگاه قرائت شده در تفکر عمومی امروز جهان را، بر اساس آنچه که در تمدن آن شکل گرفته است بیان کرده و ریشه های آن را با ترکیب داده های متنوع و متضاد، با بیان روایت های کلان و جهانشمول، ارزش هایی مانند حقوق انسانی برابر با مردان، بیپس نمایندگان زنان نیمی از جامعه ی انسانی محسوب شده، که نیمه ی دیگر آن را مردان تشکیل داده اند. لذا توجه به جایگاه و توان و ظرفیت این قشر از جامعه بشری ثمرات قابل توجهی را برای دنبال کنندگان آن فراهم خواهد کرد. بر این اساس در این پژوهش بر آنیم تا به اهداف زیر پاسخ داده و دست پیدا کنیم؛ چرا که هر نوع نظریه پردازی پیرامون مسائل زنان مستلزم انجام تحقیقات و کاربرد روش های علم متفاوت معرفت شناسی در شناخت این جایگاه و نحوه ی تجربه و در نهایت نظریه پردازی ها می باشد. به گواه بسیاری از اندیشمندان و صاحب نظران زنان در تاریخ پر طعنه خوار خود فراز و نشیب های فراوانی را تجربه کرده اند. زنان در طول تاریخ مورد بی توجهی فراوانی نسبت به جایگاه انسانی خود قرار گرفته اند؛ توجهی که نتیجه ی نبود آن می تواند جنس گرایی جامعه شناسی و تسلط مردان بر ایدئولوژی جنسیت که اِکلی آن را به دلیل فروتری طبیعی زنان تعبیر کرد، باشد.

پیشینه پژوهش

در خصوص جایگاه حقوقی، سیاسی و اجتماعی زن در یونان باستان و تأثیر ظهور اسلام بر این جایگاه به صورت مجزا و تحت عنوان مقایسه جایگاه حقوقی، سیاسی و اجتماعی زن در یونان باستان و صدر اسلام در یک قالب کار نشده است. هرچند که کتاب‌های متفاوتی به مقایسه زنان در تمدن‌های باستانی به صورت کلی پرداخته‌اند. گفتنی است یکی از کتاب‌های مرجعی که به تعریف تمدن‌های مختلف باستانی از جمله یونان پرداخته است؛ اثر ماندگار ویل هرات در کتاب تاریخ تمدن می باشد. اما به طور جداگانه کتاب‌ها و مقالات گوناگونی در این حوزه به طور کلی کار شده که به برخی از آن‌ها اشاره می شود:

۱) عظیم زاده اردبیلی، فائزه خسروی، لیلا «مطالعه تطبیقی زنان از منظر اسلام و غرب ۱ مبانی حقوق زنان، حق حیات و حق تأمین اجتماعی» چاپ اول، تهران، مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری

ازجمله مسائل مهمی که در نظام حقوقی زنان در تمدن‌های مختلف مورد بحث قرار گرفته است، مسئله حق مالکیت و قوانین مربوط به آن می باشد؛ بدین منظور این کتاب به مقایسه ای تطبیقی بین تمدن‌های گوناگون از جمله یونان باستان پرداخته است که با تعریف اسلام درخصوص مبانی حقوق زنان و شاهرهای حیات اجتماعی آن مورد تطبیق قرار گرفته است. در این کتاب، داده‌های مختلفی به چشم می خورد که برای ذهن پژوهشگر همانند راهنمایی است که ذهن را به سؤالات و چالش‌های گوناگون در این حوزه سوق می دهد.

۲) عظیم زاده اردبیلی، فائزه و خسروی، لیلا ۱۳۸۸ «مطالعه تطبیقی زنان از منظر اسلام و غرب ۲، حق مالکیت و اشتغال، چاپ اول، تهران، مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری در این کتاب به مبانی حقوقی از جمله حق مالکیت زنان پرداخته شده است که به وسیله ی قانون، به آن اعتبار بخشیده است. این کتاب زن را به تدریج شریک زندگی مرد تعریف می کند، بی آنکه حائز شخصیتی حقوقی و اجتماعی باشد. این کتاب، نگاه اسلام به

جایگاه حقوقی زن را از آغاز شکل گیری آن همراه با شناختن رسمیت شخصیت حقوقی زن معرفی کرده است.

۳) عظیم زاده اردبیلی، فائزه و خسروی لایلا، ۱۳۸۸ «مطالعه تطبیقی زنان از منظر اسلام و غرب ۳، حق مشارکت سیاسی، اجتماعی زنان، چاپ اول، تهران، مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری

در این کتاب از مفاهیم مختلف سیاسی، از جمله مفهوم مشارکت امتیاز زنان در بهره مندی از این حق سیاسی سخن گفته می شود؛ و مشارکت را یکی از مباحث ریشه دار بشری عنوان کرده که عمری به قدمت تاریخ داشته است. در این کتاب در می یابیم که ذات بشر اجتماعی است و همراه یکی از مسائل مهمی بوده که ذهن تاریخ را به خود مشغول کرده است.

۴) عظیم زاده اردبیلی، فائزه و خسروی لایلا، ۱۳۸۸ «مطالعه تطبیقی زنان از منظر اسلام و غرب ۴، حق آموزش و تابعیت زنان» چاپ اول، تهران، مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری

کتاب یاد شده از ماهیت آموزش و ضرورت آن و تأثیر این مهم بر نقش مادری زنان سخن گفته است و موارد آموزش غیر اسلامی و اسلامی را در زمان ها و تمدن های اسلامی- غربی بررسی کرده است. آموزش فضای چهل و بی سوادی را از جامعه دور خواهد کرد؛ لذا اهمیت آموزش زنان و تأثیر آن بر اجتماع بشری از مسائل مهمی است که نمی توان از آن چشم پوشی کرد. تمرکز و تعریف این موارد در کتاب فوق دیده خواهد شد. آنچه که نوشتار حاضر را از تحقیقات دیگر متمایز میکند مقایسه و تطبیق دو تمدن که غالب یک پژوهش می باشد. این نوشتار با بیان اسنادی به تعریف تفکر دو تمدن و شناخت آن نسبت به جایگاه حقوقی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی زنان می پردازد و می کوشد مخاطب را به اساس یک محور مشخص با تحلیل توصیفی و تاریخی به شناخت نسبی دو تمدن نزدیک سازد.